بسم الله الرحمن الرحيم

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

- ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު: 2024/HC-A/259
- އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް: އާމިނަތު ޒީޖާ / މ. ހަނދުވަރީވާދީ، މާލެ
- އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް: ފައުޒިއްޔާ ޙަލީ / މ. ހަނދުވަރީވާދީ 1، މާލެ
- މައްސަލައިގެ ބާވަތް: ގޮޅި ބައިކުރުން

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:
ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު
ފަނޑިޔާރު ހަސަން ޝަފީޢު
ފަނޑިޔާރު ދީބާނާޒް ފަހުމީ

ނިމުނު ތާރީޚް:
20 ރަބީޢުލްއާޚިރު 1447
12 އޮކްޓޫބަރު 2025

ހައިކޯޓުގައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓަރީ ކުރެވުން ތާރީޚް:
24 ޖުމާދަލްއޫލާ 1446
26 ނޮވެމްބަރު 2024

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ:

- **ނަންބަރު:** 3742-CVC-2023
- **ނިންމި ކޯޓު:** ސިވިލް ކޯޓު
- **ބާވަތް:** ގޯތި ބައިކުރުން
- **ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް:** 04 ޑިސެމްބަރު 2023
- **ނިމުނު ތާރީޚް:** 14 އޭޕްރީލް 2024

އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް
އާމިނަތު ޒިޔާ / މ. ހަނދުވަރީވާދީ، މާލެ
ޤާނޫނީ ވަކީލު: އަބްދުﷲ ނަސީމް މުޙައްމަދު / ބޯގަރަނިޔޭގެ،
ގދ. ގައްދޫ

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް
ފުއާޒިއްޔާ ޢަލީ / މ. ހަނދުވަރީވާދީ 1، މާލެ
ޤާނޫނީ ވަކީލު: އަޙްމަދު އަޝްރަފް / ދަފްތަރު ނަންބަރު ހސ
7883، މާލެ

މަދަނީ – ގޯތި ބައިކުރުން – ގޯޅިމަގު – ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) – ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރު – މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާ – ޚަޞްމަކު މަރުވުން – އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް (issue estoppel) - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) – ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމް ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމާ ގުޅޭ

ފަނޑިޔާރު ޒުލައިޚާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު

މައްސަލައިގެ ތަޢާރަފު

1. މިއީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ދަޢުވާއާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއި ޚިލާފުވާކަމަށް ބުނެ އެ ދަޢުވާއާ އިސްތިއުނާފުކުރަމުން އެދި މާލެ، މ. ހަނދުވަރީވާދީ، އާމިނަތު ޒިޔާ (ދިވެހި ރައްޔިތެއްކަން އަންގައިދޭ ކާޑު ނަންބަރު A060959) (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް" ނުވަތަ "އާމިނަތު ޒިޔާ") ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ބަލާފައިވާ ދަޢުވާއެކެވެ.

2. މި ދަޢުވާގައި އިސްތިއުނާފުގެ ރައްދުވެރި ހދ. މަކުނުދޫ، ކޮރި، ފަޠުމަތު އަލީ (ދިވެހި ރައްޔިތެއްކަން އަންގައިދޭ ކާޑު ނަންބަރު A160436) (މީގެ ފަހުން "އިސްތިއުނާފުގެ ރައްދުވެރި ފަރާތް" ނުވަތަ "ފަޠުމަތު އަލީ") ގެ މައްޗަށެވެ.

މައްސަލައިގައި ކަންހިނގާފައިވާގޮތް

3. މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވެ ކިޔާ ބަންގާރަ ގޯތީގެ ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަމާއި، އަދި ވަކިވަކި ބައިތައް ލިބިފައިވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދެން ދެނުވީ މި މައްސަލައިގެ ފަސްފަހަރު ފުރިހަމަކުރުވާނެހީ، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވެ ކިޔާ ބަންގާރަ ގޯތީގެ މިލްކުވެރިކަން ބަދަލުވެފައިވާ ގޮތުގެ ތަފްސީލް ހިމަނަމެވެ.

4. މި މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ލިޔެކިޔުންތަކަށް ބަލާއިރު، މާލެ މުނިސިޕަލިޓީގެ 25 އޮގަސްޓް 2001 ގެ މ. ހަނދުވަރީވާދީގެ ނަންބަރު ބ.13805 އިމާރާތާއި ގޯތީގެ ރަޖިސްޓްރީއިން، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވެ ކިޔާ ބަންގާރަ ގޯއްޗަކީ މ. ހަނދުވަރީވާދީ، އިބްރާހިމް އިސްމާއީލާއި، އާދަމް އިސްމާއީލާއި، ޙަސީނާ އިސްމާއީލްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ

ގޯއްޗެއްކަމާއި، އަދި މި ގޯތީގައި ހިމެނޭ އެންމެހައި އިމާރާތްތަކާއި ވަށާފާރުތަކުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތަކީވެސް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްއާއި، އާދަމް އިސްމާޢީލްއާއި، ބަސީނާ އިސްމާޢީލްކަން އެނގެއެވެ.

5. މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާއިން ދ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔާ ބަންގާޅަ ގޯތި ބައިކުރުމަށް އެދި މާލެ، ދ. ހަނދުވަރީވާދީ، އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްގެ ފަރާތުން މަދަނީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިއެވެ. އެ މައްސަލައިގައި އެދިފައިވަނީ އިބްރާހީމް އާއި އާސާގެ ބޭބޭ އާދަމް އިސްމާޢީލްއާއި، ކޮއްކޮ ބަސީނާ އިސްމާޢީލްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްދިނުމަށް ދ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔާ ބަންގާޅަ ގޯތި 03 (ތިނެއް) ބަޔަށް ބައިކޮށްދިނުމަށެވެ.[1]

6. ދ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔާ ބަންގާޅަ ގޯތީގައިވާ އެންމެހާ އިމާރާތްތަކާއި ވަށާފާރު ތަންތަން ބައިކުރަން ބޭނުންވީ ގޮތަކީ، ދިރާސާކުރުމުން ގޯތީގެ އެންމެ އުތުރުބަޔަށް ވަންމަގުބަހައި ގޯތިމަގެއް ހަދައި، އެންމެބޮޑު ބައި އާދަމް އިސްމާޢީލްއަށް، ގޯތިމަގުގެ އިރުމަތީބައި އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްއަށް، ގޯތިމަގުގެ އުތުރު ބައި ބަސީނާ އިސްމާޢީލްއަށް ހަމަޖެއްސުމެވެ.[2]

7. މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ މާލެ މުނިސިޕަލިޓީގެ ނަންބަރު 99-C/144/2001/134 (27 މެއި 2001) ސިޓީއާއިއެކު ފޮނުވާފައިވާ ޗާޓާއި އެއްގޮތަށް ދ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔާ ބަންގާޅަ ގޯތީގެ އުތުރު ފަރާތުން، އިރުން ހުޅަނގަށް ދަމާލާ ރޮނގަކުން ބައިކުރުމަށްފަހު އެބައިގައި ހިމެނޭ 78.35 އަކަފޫޓުގެ ސަރަހައްދުގައިވާ އެންމެހައި އިމާރާތްތަކާއި ވަށާފާރުތަކަށްވެސް އާދަމް އިސްމާޢީލްއަށް، ގޯތީގެ ދެކުނުއުތުރުބައިގެ މެދުން 4' ފޫޓު ގޯތިމަގެއް، އުތުރުން ދެކުނަށް ދޫކޮށްފައި ގޯތީގެ އިރުމަތީ ފަރާތުގައި ހިމެނޭ 78.35 އަކަފޫޓުގެ ސަރަހައްދުގައިވާ އެންމެހައި އިމާރާތްތަކާއި ވަށާފާރުތަކަށްވެސް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްއަށް، ގޯތީގެ ހުޅަނގުން އޮތް 78.35

---

[1] މަދަނީކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާގެ "ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު" ގެ "މައްސަލައިގެ ޚުލާޞާ"

[2] މަދަނީކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާގެ "ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު" ޤަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ ނުކުތާތަކުގެ 2 ވަނަ ޕެރެގްރާފު

އަކަމީޓަރުގެ ސަރަޙައްދުގައި އޮތްބައިގައި ހިމެނޭ އެންމެހައި ޢިމާރާތްތަކާއި [illegible] ތަންތަން ޙަސީނާ އިސްމާޢީލްއަށް ހަމަޖެއްސައި [illegible] [illegible] [illegible] އެންމެހައި ޢިމާރާތްތަކާއި [illegible] ތަންތަން އެ މީހަކަށް [illegible] [illegible]

8. އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލް 21 އޮކްޓޫބަރު 2012 ގައި ނިޔާވެފައިވާ، މި މަރުޙޫމްގެ ވާރިސުންނަކީ [illegible] [illegible] އެ މަރުޙޫމްގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ މަރުޙޫމްގެ [illegible] [illegible] [illegible] މައްސަލަ [illegible]

9. މި މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2165/Cv-C/2012 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ. މި މައްސަލައިގައި މަރުޙޫމް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މަރުޙޫމް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓަރީ ކޮށްފައިވާ މ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޢިމާރާތްތަކާއި [illegible] [illegible] ހިމެނެއެވެ.

10. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2165/Cv-C/2012 ޤަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވަނީ، އެމަރުޙޫމް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލް [illegible] ވާރިސުންގެ ގޮތުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 03 (ތިނެއް) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް [illegible] [illegible] [illegible] 13 (ތޭރަ) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙަސީނާ [illegible]

މަރްޙޫމް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްގެ ތަރިކައިން މަރްޙޫމް އާދަމް އިސްމާޢީލްގެ ވާރިސުންނަށް ލިބޭ ބައިން އާދަމް އިސްމާޢީލްގެ ވާރިސުންކުރެ ބަސީރާ އިސްމާޢީލްއަށް ލިބޭ ބައި، އާމިނަތު ޒާހިރާއަށް ބަސީރާ އިސްމާޢީލްގެ ފަރާތުން ހަދިޔާކޮށް، އެ ހަދިޔާ އާމިނަތު ޒާހިރާ ޤަބޫލުކޮށްފައިވާތީ، މަރްޙޫމް އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްގެ ތަރިކައިން އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ގޮތުގެ މަތިން، އާދަމް އިސްމާޢީލްގެ ވާރިސުންނަށް ލިބިގެންވާ ބައި އާމިނަތު ޒާހިރާއަށް ލިބިގެންވާނެކަމަށް ކަނޑައަޅައެވެ.

11. އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން، މ. ހަނދުވަރީވިލާ އެވް ހިޔާ 843 (އަށްސަތޭކަ ސާޅީސް ތިނެއް) އަކަފޫޓުގެ ބިންގަނޑު ގޯތި އާމިނަތު ޒާހިރާ، ބަސީރާ އިސްމާޢީލް އަދި ފަރުޒާނާ އަލީގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓަރީކުރެވިފައިވާނީ، މި ގޯތި މި 03 (ތިނެއް) ބައިވެރިންގެ މުދަލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ބަހައިދިނުމަށް އެދި ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ފަރުޒާނާ އަލީ ސިވިލް ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއެވެ. މި މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ.

12. މި މައްސަލައިގައި މ. ހަނދުވަރީވިލާ އެވް ހިޔާ ބިންގަނޑު ގޯތި ބައިކުރުމަށް ފަރުޒާނާ އަލީއާއި، އަދި ބަސީރާ އިސްމާޢީލް އެދިފައިވަނީ އެއް ގޮތަކަށެވެ. އެއީ ގޯތީގެ ގޯތިމަގުގެ ނުކުމެއްނޫނީ، ގޯތި ބައިކުރުމަކަށެވެ. ގޯތިމަގު ގޯތީގެ އިރުމަތިން ނުކުންނަމަވެސް، ގޯއްޗަށް ވަނުމަށް ގޯތި މަގެއް އޮތަސް މި ބައިވެރިން ފާހަގަކުރިއެވެ. އާމިނަތު ޒާހިރާ އެދުނީ ގޯތީގެ އިރުމަތިން ގޯތިމަގެއް ނެގުމަށްފަހު ގޯތި ބައިކުރުމަށެވެ. ބައިވެރިން މިކަމުގައި އެއްބަސްވުމަކަށް ގޮތެއް ނުވުމުން، ބައިވެރިންނަށް އެންމެ ބޭނުން ގޯތީގެ ވަނަވަރު ކުރެހުމެއް ކުރަހާ ބަލައި، ގޯތިބައިކުރުން ނުކުރެވޭނެކަމަށް، ގޯތި ނުލިބޭ ބާކީ ބަޔަކަށް، ފަރުޒާނާ އަލީއާއި ބަސީރާ އިސްމާޢީލް ހުށަހަޅާފައިވާ ޗާޓާ ގޯތި ބައިކުރުމަށް އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައިފިއެވެ.

13. ގޯތި ބައިކުރުވާނީ މާލެ ސިޓީ ކައުންސިލްގެ އިދާރާގެ ނަންބަރު 425-B5/144/2021/251 (09 ސެޕްޓެންބަރު 2021) ސިޓީއާއެކު ފޮނުވާފައިވާ ޗާޓާއި އެއްގޮތަށް، 281 (ދުއިސައްތަ އަށްޑިހަ އެކެއް) އަކަފޫޓު ހުންނަ 03 (ތިނެއް) ބައިގެ މައްޗަށްކަމާއި، ގޯތީގެ ބައިތައް ހެދިފައިވަނީ ގޯތީގެ ދެކުނުގައި (މިރިހާސްމަގުން ވަދެވޭގޮތަށް) އެއްބައި ހުންނަ ގޮތަށް، އަދި ގޯތީގެ އުތުރުގައި ބައެއް، އަދި ގޯތީގެ މެދުގައި އެއްމިންވަރެއްގެ ބައިތައް ހުންނަ ގޮތަށްކަމުގައިވާއިރު، މި ގޯތީގެ ބައިތައް ބައްޓަންކުރުމަށް (ވަކި ގޮތަކަށް އެއްބަސްނުވުމުން)، ބަހަނިވެރިންގެ ޕާސިނުގައި ގުޅުވުން ގުރުއަތާއި އެއްގޮތަށް، މިރިހާސްމަގަށް ވަދެވޭގޮތަށް ހުންނަ ގޮޅިމަގަށް އަދި މިރިހާސްމަގަށް ހުންނަ ގޯތީގެ ދެކުނުން ހުންނަ 281 (ދުއިސައްތަ އަށްޑިހަ އެކެއް) އަކަފޫޓުގެ ބައި ފަރުޖެއްސާ ބަދީއަށް ބައްޓަންކޮށް، ގޯތީގެ މެދުގައި ހުންނަ 281 (ދުއިސައްތަ އަށްޑިހަ އެކެއް) އަކަފޫޓުގެ ބައި އާމިނަތު ޒީނާއަށް ބައްޓަންކޮށް، އަދި ގޯތީގެ އުތުރުގައި ހުންނަ 281 (ދުއިސައްތަ އަށްޑިހަ އެކެއް) އަކަފޫޓުގެ ބައި ޙަސީނާ އިސްމާޢީލަށް ބައްޓަންކޮށްދެއްވުމަށް، އެ މީހަކަށް ބައްޓަންކުރެއްވުން ބަޔާނުގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުމުދާ މުދަލަކީ އެ މީހަކަށް މިލްކުވެގެންވާ ތަންތަންކަމުގައި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

14. ބުނެވިދިޔަ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާއިން ޙުކުމްކުރުމާއި ގުޅިގެން ގޯތީގެ ދެކުނުން އޮތް 281 (ދުއިސައްތަ އަށްޑިހަ އެކެއް) އަކަފޫޓުގެ ބައި ފަރުޖެއްސާ ބަދީއަށް "ހަނދުވަރީވާދީ 1" މި ނަމުގައި ވަކި ގޯތިތަކެއްގެ ގޮތުގައި ރަޖިސްޓަރީކުރެވިފައިވާކަން މާލެ ސިޓީ ކައުންސިލްގެ އިދާރާއިން ދ. ހަނދުވަރީވާދީ 1 އެވެ ދިހާ ގޯއްޗަކަށް ހަދާރީދެއްވާ ރަޖިސްޓަރީ ނަންބަރު 21036.ބ "އިމާރާތާއި ގޯތީގެ ރަޖިސްޓަރީ" އިން އެނގެން އޮވެއެވެ. އަދި އާމިނަތު ޒީނާގެ ނަމުގައި ދ. ތާވާން ރަޖިސްޓަރީކުރެވިފައިވާކަން އާރާގެ ވާހަކަތަކުން އެނގެއެވެ.

15. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ގެ ޤަޟިއްޔާއަކީ، މ. ހަނދުވަރީވިލާ އެވެ ކިޔާ ގޯތީގެ ބިން ޢައްޔަންކުރިއިރު، ޢައްޔަންކުރެވުނު ބައިވަކަން ވަށްދަން ގޯޅިމަގެއް އޮޅުމުން، މ. ހަނދުވަރީވިލާގެ ގޯތީގެ އިރުގެ ތޮށެއިން ގޯޅިމަގެއް ނުނަގައި ގޯތީގެ ބައިމަށް ބައިވެރިކުރުމަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ގެ ޤަޟިއްޔާއިން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމުގެ ސަބަބުން ތަނުގެ މަސްލަހަތަށް ކުރާ އަސަރު ގޯސްވެ، އާމިނަތު ޒިޔާގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ މ. ޖީވާން އެވެ ކިޔާ ގޯއްޗަށް ވަދެ ނުކުތުމަށް އޮތް ހަނިގޯޅިއަކަށް، މުޅި ތަނުގެ މަސްލަހަތު ގެއްލި، އަބަދު ޖުވާބުކުރުމާއި، އަރައިރުންވުމުގައި އުޅުންތެރިކަމާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ގެ ޤަޟިއްޔާ ނިންމުމަށްފަހު ޖުވާބުދާރުވެރިން ކުރިން ނުކުމެ ފުރުސަތު ހުރި، ކުރިމަގުގައި މަސްލަހަތު ގެއްލުމާއި އިތުރުން ސިލްސިލާ މާރާމާރީތަކާއި އުފެދިގެންދާކަމުގެ ބިރުވެރިކަން އޮތުމުން، އުނަކަން ފުރުސަތު ނުދިނުމުގެ ގޮތުން، ގޯތަކަން ވަށްމަން މިހާރު އޮތް ގޯޅިމަގު، އާމިނަތު ޒިޔާގެ މިލްކުއްކަމުގައި ކަނޑައެޅި، ގޯތީގެ އިރުމަތީން ގޯތިގަނޑު ނުލަމަނވަން، ގޯތި 03 (ތިނެއް) ބައިބަށް، ބައްޔެއްގައި 222.83 (ދުއިސައްތަ ބާވީސް ޕޮއިންޓް އަށެއް ތިނެއް އަކަފޫޓު) ހިނގާނެގޮތަށް، ގޯތި ބައިކުރުމަށް އާމިނަތު ޒިޔާގެ ފަރާތުން އަރިހާއި، ހަސީނާ އިސްމާޢީލްއަށް ދަޢުވާ ރައްދުވާގޮތަށް ހުށަހެޅުއްވި މައްސަލައެކެވެ.

16. މި މައްސަލައިގެ ތަޙްޤީޤުންދަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން ހަސީނާ އިސްމާޢީލް ޙާޟިރުކުރުމަށް ކުރެވުނު މަސައްކަތްތަކުން، ހަސީނާ އިސްމާޢީލް ނިޔާވެފައިވާކަމުގެ މަޢުލޫމާތު ލިބުނުހިނދު، މިކަން ސާބިތުކުރުމުން، ހަސީނާ އިސްމާޢީލް 27 އޮކްޓޫބަރު 2023 ގައި ނިޔާވެފައިވާކަން އެނގިފައިވެއެވެ.

17. އާމިނަތު ޒިޔާ ހުށަހެޅި ދަޢުވާ ފޯމު އުނބުރި ކުރި ތާރީޚަކީ 15 ނޮވެންބަރު 2023 ގައި ކަމަށްވާއިރު، އަދި ރަޖިސްޓްރީކުރެވިފައިވަނީ 04 ޑިސެންބަރު 2023 ގައިކަން އެނގެން އޮތުމުން، ދަޢުވާ ފޯމު

ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާ ރައްދުވާ ނަސީރާ އިސްމާޢީލް ނިޔާވެފައިވާކަން އެނގިފައިވެއެވެ. މި ސަބަބަށްޓަކައި، އަލްމަރްޙޫމާ ނަސީރާ އިސްމާޢީލް މި ދަޢުވާއިން އުނިކޮށް، ނަސީރާ އިސްމާޢީލް މި ދަޢުވާއިން ތަޢައްރުޟުކުރުމަށް ނިންމާފައިވެއެވެ.

18. މި މައްސަލައިގައި ދަޢުވާގެ ޖަވާބުގައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން އަދި ބިންފަރުވާއިން ދަޢުވާއަށް އިންކާރުކުރާކަމަށާއި، އާމިނަތު ދީޖާގެ ފަރާތުން ދަޢުވާގައި ހުށަހަޅާފައިވާ އެއްވެސްކަމެއް ފަރާތަކަށް އަދިގެ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިނުވާކަމަށާއި، ފަރާތުން އަދި ދިރިއުޅުމުންދަނީ ފަރާތުން އަދިގެ އުފަން ތަރިކައިގެ ރަށް. މަސައްކަތްކުރުމަށް ޖަވާބުދާރީ، ފަރާތުން އަދިގެ ދ. ހިނދުފަރިވާގެ އިން ލިބިފައިވާ ބައި ލިބުން އިރުފެށި އަދި މިރާތުފެށި ބާނގަނޑުކުރުމަށްދަނީ އާމިނަތު ދީޖާގެ ފަރާތުންނަކަމަށާއި، ފަރާތުން އަދިގެ ފަރާތުން އާމިނަތު ދީޖާއަށް އެއްފެށި އުފަންގެފައި، ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާކަމަށާއި، އާމިނަތު ދީޖާގެ ފަރާތުން ދަޢުވާގައި ޤަރާރުކުރެވިފައިވާ ކަންކަން ބައްލަވާކުރުމަށް މާލޭ ސިޓީ ކައުންސިލަށް ހުށަހެޅުމުން އެ މައްސަލަ ބައްލަވައިދިނުމުންނާއި، އަދި މާލޭ ސިޓީ ކައުންސިލުގެ އިދާރާގެ ސަބަބުން އާމިނަތު ދީޖާއަށް ދިނުމާ އެއްފެށިކަމުގެ ތަނާ ފަރާތެއް އަދި އުފަންވަނީ ކަމަށާއި، މި މައްސަލައިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ދ. ހިނދުފަރިވާގެ ބިން ބައިމަކަމަށް، ބިން އައްޔަންކޮށްދިނުމަށް ހިންގި ޤަޟިއްޔާތަކަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2165/Cv-C/2012 ޤަޟިއްޔާ އާއި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2022 ޤަޟިއްޔާގެ ކުރިން ފެށުނު ތަޢުލީމް ގޮތައްކަމަށްވާތީ އާމިނަތު ދީޖާގެ ފަރާތުން ބަރާބަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2020/SC-A/82 **ޚަދީޖާ އަބްދުއްރަޙްމާން ވ. ސަޢީދާ އަބްދުއްރަޙްމާން އަދި އިތުރު 04 ފަރާތެއް** ޤަޟިއްޔާގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ ބަރާބަރަކަށް މި މައްސަލައިގައިވާ ގޮތުގެ ބަރާބަރަށް ނުވަނަނަކަމަށާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމިގައި ޤަޟިއްޔާތަކަށް އާމިނަތު ދީޖާގެ ފަރާތުން

އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިނުވާކަމަށާއި، މި ސަބަބުތަކަށްޓަކައި ދައުވާއަކީ އަސްލެއް ނެތި ކައުދިއްޔާ ޖަދީގެ މަޤްޞަދުން ކޮށްފައިވާ ބާޠިލު ދައުވާއެއްކަމަށެވެ.

ދަށު ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމިގޮތް

19. އަލްމަރްޙޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް މި ދައުވާއިން އުނިކޮށް، ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް މި ދައުވާއިން ތަބަރްރުޢުކުރުމަށް ނިންމި ނިންމުން ބިނާކޮށްފައިވަނީ، ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 84 ވަނަ މާއްދާގެ މައްޗަށެވެ. މި މާއްދާގައި މައްސަލައެއްގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތް އަދި ދައުވާލިބޭ ފަރާތް މަރުވެއްޖެނަމަ، ޝަރީޢަތުން އެ މީހެއްގެ ވާރިސުން ކަނޑައަޅައި ނިމުމުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ކުރިޔަށްގެންދެވޭނީ، ވާރިސުން ކަނޑައެޅުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު އެ ވާރިސުންގެ ވާރިސުން ހާޒިރުކުރުމުން، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް އަލުން ކުރިޔަށް ގެންދަވަންވާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، މި މައްސަލައިގައި އަލްމަރްޙޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް ނިޔާވެފައިވަނީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިންކަމުގައިވާތީ، މި މާއްދާއަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭނުވާކަމުގައި ނިންމާފައިވެއެވެ.

20. މި މައްސަލައިގައި ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ، މ. ލިލީސް އެވް ޔާރާ ގޭގަނޑު ވަކިކުރަން މިހާރު އޮތް ޗާޓުގައި އާމިނަތު ޖިޖާގެ މިލްކުކަމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ޗާރީ ހަމައެކަނި ނޯޓުކުރުގައި ކަނޑައަޅައި، މ. ހަނދުވަރީވިލާ އެވް ޔާރާ ގޭގެ (މިހާރު ރަބީސްޓަރީ ބާރޮލޮވައި) އިރުމަތީން ގޭގައި ނުގުޅިގެން ހުރި، ގޭގެ ފެން ބައިގަނޑު، ބައްޕަގައި 222.83 (ދުއިސައްތަ ބާވީސް ޕޮއިންޓް އަށެއް ތިނެއް) އަކަފޫޓު ހުސްބިމުގެ ކަމުގެ، ގޭގެ ބައިވެރިވުމުގެ ކުރިމަތިން ކަމުގެ ބޭނުންކުރުމުގައި ކަނޑައަޅައެވެ.

21. މި ނިންމުމަށް ވާސިލުވުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައެވެ.

21·1 ދ. ހަނދުވަރީވާދީއެވ ކިޔުނު ބަންގާޅަ ގޯތި 03 (ތިނެއް) ބައިހަށް ބައިކުރުމުން، އެ ބައިތަކެއް ތިބޭނެކަމަށް މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައެޅި ފަރާތްތަކަކީ، އެ ގޯތި ބައިކުރުމަށް ނުވި ގޯތިމަތުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތްތަކެއްކަމާއި، އެ ގޯތިމަތު ނުވިފައިވާ ހުރިހާ ބައިވެރިންގެ ބައިތަކުން ވަކި މިންވަރެއްގެ އަކަފޫޓު އުނިވާގޮތަށްކަމާއި، މަގާ އިންވެގެން ގޯތީގެ ބައިތަކަށް ހުރުމަކީ، އެ ފަރާތްތަކުގެ ބައިތަކަށް ވަދެނިކުމެވޭނެ ދޮރު މަގެއް ކަނޑައެޅުން ލާޒިމުވާ، ގޯތިމަތުގެ ދޮރު ކަނޑައެޅުން މަނާކުރުމާ، އަދި ގޯތިމަތުގެ ބޭނުންކުރުން މަނާކުރުމާ ސަބަބެއް ކަމުގައި ބުނެވޭނެ ފެންނަ ހަމައެއް ނެތްކަން

21·2 މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާއިން ގޯތި ތިންބައިކޮށް، ގޯތީގެ އިރުމަތީގައިވާ ބައި އިބްރާހީމް އިސްމާއީލަށް ދީ، އިބްރާހީމް އިސްމާއީލްގެ ފަރާތުން އެބައިން އިމާރާތް 03 (ތިނެއް) މީހަކަށް ވިއްކާފައިވާކަމުގައިވިޔަސް، ކުރިން ނިމުނު ގޯތިމަތުގައި އޮންނަނީ ކުރިން އެ ގޯތިމަތުގެ ދިރިއުޅެމުންގެންދިޔަ ހައިސިއްޔަތުކަމާއި، ގޯތީގެ ބިން ތަރައްޤީ ހުކުމުގެ މަތިން ނަޒަރުކޮށްފައިވާކަމާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާ ނިންމިއިރު، ބައިކުރުމުން ގޯތީގެ ހުރަސްގޮތުން އޮތް ގޯތި މަގު އާދޭ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައެޅި ގޮތުގެ މަތިންކަން

21·3 ގޯތިމަތީ ގޯތީގެ ހުރިހާ ބައިވެރިންގެ ބަޔަށް އެއް ތަނަކަށްވާތީ، އެތަނުގެ މިލްކުވެރިކަން ނިސްބަތްކުރެވޭ ބާކީ ތިބި މީހުންގެ އިޖުމާލީ، ފާހާގަ ހައްދަކަށް މާއްދާތަކުގެ ތެރެއިން ދަންނަވަމުން، އެތަން ހަމައެކަނި އާއިލީ ޚާއްޞަ މިލްކެއް ތަކެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅުމަކީ ޤާނޫނީ ގޮތުން ކުރެވޭނެކަމެއްނޫންކަން

21·4 އާމިނަތު ޒާހާގެ ފަރާތުން މި ދައުވާގައި ހާޒިރުކުރި މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަންބަރު (MILS)138-LB/INDIV/2018/448 ސިޓީގައި

ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ ބިން ވަކިކުރުމާ، އެކަމާ ގުޅޭ ނިންމުންތަކާ ގުޅުވައިލެވިދާނެ ގޮތެއް ސާފުވާނެ ވާޤިޢާއެއްނެތްކަމާއި، ގޯތީގައި ނަގާފައިވާ ގޯތިގެދަކީ ގޯތީގެ ހުރިހާ ބެލެނިވެރިންގެ އިޒުން ބައި ނަގައިގެން ނަގާފައިވާ ތަނެއްކަމުގައިވާތީ، ގޯތިތަކަށް ވަނުމާއި، އިންގާރު ދޫނުމާއި، ފެންބިލާސަން ހަރުކުރުމާއި، އެއަރކޮންޑިޝަން ހަރުކުރުން ފަދަ ކަންކަމުގެ މަސްލަހަތު ހަމަޖެއްސުމަށް ދަހްރަމުން ޢަމަލުކުރާގޮތުގެ ސަބަބުން، އެތަނުގެ މިލްކުވެރިކަން ވަކި މީހަކަށް ސާބިތުނުވާކަން

21.5 މައްސަލައިގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަމަށް ބަލާއިރު، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އަލުން ބައިކުރުމަށް ފެއްޓިއްޔާ އަދި އިންސާފުކުރުމާއި، ގޯތި އަލުން ބައިކުރުމަކީ ކުރެވޭނެކަމެއް ނޫންކަން

21.6 ގޯތި ބައިކުރުމަށްފަހު ބައިކުރުވުން ތަންތަނުގެ އައްޔަންކުރެވުނު މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުންގެ ރުހުމެއްނެތި، އެގޯތިތަކުގެ މިންތަކަށް އަދި ގޯތި އޮތްގޮތަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް ދައުވާކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ނާދިރު އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައިނޫނީ، ގޯތިން ބައި ލިބުން އެހެން މީހަކަށް އޮންނާނެކަމަށް ބެލެވޭނެ ގޮތެއް ނެތްކަން

21.7 ގޯތީގެ ހުރިހާ ބެލެނިވެރިންގެ ރުހުން އޮތްނަމަ، ގޯތި އަލުން އިއްތިފާޤުން ބައިކުރުމަކީ ކުރެވިދާނެކަމެއްކަމާއި، އެގޮތުން މުޅި ގޯތީގެ އިސްތަށް ބަދަލުކުރުމަށް ހުރިހާ ބެލެނިވެރިން ބޭނުންވެގެން އަދި އެކަމުގެ ރުހުން ލިބިގެން ހުށަހެޅިދާނެކަމާއި، އެގޮތުން ޤާނޫނުން ވަކިގޮތެއްކަން ކުރަން ބުނެފައިވާކަމެއް ހިމާޔާ ނުވަތަ މަނާކޮށްފައިވާ ކަމެއް ފިޔަވާ އެހެން ހުރިހާ ކަމެއް ގޯތީގެ ބެލެނިވެރިންނަށް ކުރެވޭނެކަން

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅި ނުކުތާތައް

22. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ދަޢުވާއާގެ އިސްތިއުނާފު މި ކޯޓުން ބަލައިގަންފައިވަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު HC-RM/2024/36 (28 އޮގަސްޓު 2024) "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށް ނިމުނު ގޮތް" ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށެވެ.[3]

23. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ދަޢުވާއާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ގޮތް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއެއްގޮތް ނުވާކަމަށް ބުނެ އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވަނީ އަންނަނިވި 04 (ހަތަރެއް) ނުކުތާއެވެ. އެގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަކީ؛

23.1 މ. ޖީވާން އެވް ހިޔާ ގޯއްޗަށް ވަނުމަށް މިހާރު އޮތް ގޭމަގަކީ އާމިނަތު ޖީހާގެ މިލްކުކަރުދާހުގައި ކަނޑައެޅުން ޤާނޫނީ ހަމަތައް ނުބެލިކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ މަސްލަހަތަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އިންސާފުކަމުން، މި ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ހަމަހަމަކަމާއެކު ޝަރީޢަތް ކުރުމުގެ އުސޫލާއި ޚިލާފަށް ކަމުގައި ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއާއި،

23.2 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާއާގައި ހުކުމްކުރި ފަނޑިޔާރަކީ މި މައްސަލައިގައިވެސް ހުކުމްކުރި ފަނޑިޔާރުކަމާއި، އެހެންނަމަވެސް، މި ދެ މައްސަލައަކީ ތަފާތު ވާޤިޢާތަކެއް ހިމެނޭ ދެ މައްސަލައަކަށްވާއިރު، މި މައްސަލައިގައި ދަޢުވާލިބޭ ބަސްނާ

---

[3] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ދަޢުވާއާ އާމިނަތު ޖީހާގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުން، އާމިނަތު ޖީހާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފާ ނުކުތާތަކުގައި ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނެތް ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ހުރި އުސޫލީ ކުށެއް ނުކުތާގައި ޤާނޫނީ ހިފެހެއްޓުމުގައިވާ ބައިނަލްއަގުވާމީ، އިސްތިއުނާފަށް އެދިގަތުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަނުވާތީ މި އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލައިގައި އިތުރުކަމަކަށް ނުބެލުމަށް، މި މައްސަލަ މި ކޯޓަށް ބަލައިނުގަނެފައިވާކަމަށް މި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 95-CR/INDIV/2024/174 (02 ޖޫން 2024) ނިންމުމުން ރަޖިސްޓްރާރު ނިންމާފައިވެއެވެ. މި ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި އާމިނަތު ޖީހާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅުމުން، މި ކޯޓުގެ ނަންބަރު HC-RM/2024/36 (28 އޮގަސްޓު 2024) "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށް ނިމުނު ގޮތް" އިން ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކޮށްފައިވެއެވެ. މި އިސްތިއުނާފަކީ، "ރަޖިސްޓްރާރުގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށް ނިމުނު ގޮތް"ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މި ކޯޓުން ބަލައިގަންފައިވާ އިސްތިއުނާފެކެވެ.

އިސްމާޢީލްގެ ވާރިޘުންގެ ބަހެއް ނެގުމެއްނެތި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ، ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ގައި ބަޔާންކުރާ އުސޫލާއި ޚިލާފަށް ވަކި ފަރާތަކަށް ޖެހިގެން ކަމުގައި ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއާއި،

23.3. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ޢަމަލުކުރުންފެނޭކަމަށާއި، އެ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މައްސަލަ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ޚަސްމަކު ނިޔާވާ ހާލަތަކަށް މައްސަލައިގެ ބުރުމަށް ބެލުމުން އެނގެން އޮންނައިރު، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާގެ ދުރު ޢިބާރާތަށް ބެލުމުންވެސް، މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް ނިޔާވިނަމަވެސް އެކަން އެނގުނީ މައްސަލަ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ކަމަށްވާނަމަ، އެ ހާލަތު މި މާއްދާއިން އިސްތިސްނާކުރެވޭން ނެތްކަމަށް ދުރި ހުށަހަޅާ ނުކުތާއާއި، އަދި

23.4. މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަންބަރު (MISL)138-LB/INDIV/2018/448 ސިޓީއަށް ބަލާއިރު، މ. ހަނދުވަރީވާދީއަން ދިޔައިވާ ދުރުކުރުޖެހުމުގެ ހުއްދައާއި، މ. ހަނދުވަރީވާދީ ބައިކުރުމުގެ ސަބަބުން އެބުރުބައިގައަން (މިހާރު މ. ކީވާން) އަށް ވަންނަން ޖެހޭ ގޯތިމަގުގެ މިރާކުއްޔަކަށް ހުރި ދުރުކަވަރާ އިންޒާރު ޓެކުމުގެ ހުއްދައާއި، އިންޒާރު ބަހަނުގެ ހުއްދައާއި އެކަމަށް އަދި އޮތް މ. ހަނދުވަރީވާދީ ގޮތުގެ ބޭނުވިއިންގެ ހުކުރެއްދުމުން ފަރާތުން ގަވާއިދު އެއްގޮތަށް ދިޔައިވާ ހުއްދައާއެކަމަށްވާނީ، މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ މ. ކީވާންގެ ވާރިސުންތަކަށް ބިމާބެހޭ މަސްދަރުތަކާއި ދިމިޤާރީ މުޢާމަލާތުގައި ދެކޮޅަށް ބުނާ ޢިބާރާތަކީ ޙަޤީޤަތުގައި ކުރިމަތިވާނެކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

24. ފުރަތަމަ **އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ** ތަފްސީލުކުރަމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ހ. ހީވާނަށް ވަންނަން އޮތް ގޯތިއިރު ހުރުމުގެ މައިގަނޑު މަގު ބަދަލުވެފައިވާތީ ހ. ހީވާނަށް ވަދެވޭގޮތް ނުހުންނަކަމާއި، އޭރުގެ ބެލެނިވެރިންގެ އިޖާޒަތާއެކު ގޯތިމަގަށް ދޮރުކޮޅުގައި ހުޅުވައިގެން ތަރުތީބުކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ދޮރުހުޅުވާފައިވާކަމާއި، ރ. ހުޅުމީދޫއަށް ޖާގަދޫކޮށްފައިވާކަމަށާއި، ދ. ހީވާނަށް މި ދެ ގޯތިގެ ވަށާފާރު ތަރުތީބުކޮށްފައިވާގޮތުން ދ. ހީވާނަށް ވަދެ ނިކުމުގެ ޙައްޤު އާދިއްޔާ ދިނުމުގެ ހިތްވަރު ނުދޭނެ އެއް ސަބަބުކަމުގައެވެ.

25. ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢެއްގައި ޤަބޫލުކުރެވިފައިވާ އިންސާފު، މާނަ ސިޓީ ކުއްލިއްޔާގެ ސިފައިން ބަޔާން، ބާރު ބެލެނިވެރިންގެ އިޖުތިހާދު ދިވެހިރާއްޖެ މި ޤާނޫނުއަސާސީ ގެ އިޖުތިހާދުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައި، މި މައްސަލައިގެ ނިންމުން ނިންމާފައިވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ހަމަހަމަކަމާއެކު ޝަރީޢަތުކުރުމުގެ އުސޫލާއި ޚިލާފަށް ކަމުގައެވެ.

26. ދެވަނަ **އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ** ތަފްސީލުކުރަމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާގައި ޙުކުމްކުރި ފަނޑިޔާރަކީ އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިވާ މި މައްސަލައިގައިވެސް ޙުކުމްކުރި ފަނޑިޔާރަށްވާއިރު، ދެ މައްސަލައަކީ ތަފާތު ވާޤިޢާތަކެއް ހިނގާ ދެ މައްސަލައަށްވާއިރު، ތަޢާރުޟުވާ ބަސްތަކާ އިސްތިއުނާފީ ވާރިޘުންގެ ބަހެއްކަމަށް، މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވާ ޙުކުމުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (3) ގައި ބަޔާންކުރާ އުސޫލާއި ޚިލާފަށް ވާނީ ފަނޑިޔާރަކަށް ގޮތެއް ކަމުގައެވެ.

27. ތިންވަނަ **އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ** ތަފްސީލުކުރަމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާގައިވާ އިބާރާތަށް ބަލާއިރު، "މައްސަލަ ހިނގަމުންދިޔަ ކޯޓް" މި ލަފްޒު ބޭނުންކޮށްފައިވާކަމަށާއި، އެހެންކަމުން، ޤާނޫނުގެ މާއްދާގެ އިބާރާތަށް ބަލާއިރު، މައްސަލަ

ހުރަހެޅުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް ނިޔާވިނަމަވެސް، އެކަން އެނގުނީ މައްސަލަ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ކަމަށްވާއިރު، އެ ޙާލަތު މި މާއްދާއިން އިސްތިސްނާކުރެވުން ނެތްކަމަށް ދެކޭކަމުގައެވެ.

28. **ހަތަރުވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ** ތަފްސީލުކުރުމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަންބަރު (MISL)138-LB/INDIV/2018/448 ސިޓީއަށް ބަލާއިރު، މ. ހަނދުވަރީވާދީއަށް ދިޔައިމާ ދޫރު ކެނޑުމުގެ ހުއްދައާއި، އެ ޗިޓި ބައިކުރުމުގެ ސަބަބުން އެތީގު ބަހަން ވަންނަން ގޮތި ހުދުވަސްބަކައި މިރިޔާސްވަގަން ހުރި ދުކާންފަރާތް އިސްވާލު ތެޅުމުގެ ހުއްދައާއި، އިސްވާލު ރޯކުރުމުގެ ހުއްދަހައި އެކަމަން އާދު އެ ގޮތުގެ ބައިސިފިރިންގެ ފަރާތުން އެދުމުން ދިރާއިވާ ހުއްދަދެއްކަމަށްދެނެ، މ. ޗިވަން އެވާ ރިއާ ޗޭއްޓަކަން ފަސްދަކަން މިހާރު އޮތް ގިވަގަޔި، އެމަގުން ހަމަޔަކަސި މ. ޗިވަނަހަން ވަރުވަރުވަގަން އޮތް ގޮތިއްކަމަކަމަށް، އެތަނި އެއްސެން ފަރުމަކަން އިޖާމަސްބެގެ އެކްވީސް ބަހަރުއް ދިވިޤަރުވާ ނުވަތަ ދެފަހަރު ގޮތް އޮތް ތަނުގައި ނޫސްވާއުގެއެވެ.

29. ބުނެވިދިޔަ ގޮތި ބަދަލުކުރެވުން އަދި ހަމަވަނީސް މ. ޗިވަނަހަން ވަރުވަރުވަގަން ކަމަކަމަށް، އިތުރު ބަލައި މިހެން ބަދަލުކުރެވިފައި ސަކަބަލާ ނުވެފައިވާކަމަށް. މ. ޗިވަނަގެ ޗިޓީގެ ބަޔާންތަކުގެ ގޮތުގެ ފިޔަވަލި އެކަން އައްލަސް ގޮތުގަކަން މި ޗިޓީގެ ބަޔާން ދޫކުރުމުގެ ސަކަބަލާ ނުވެފައިވާކަމަށް. އެކަހަކަމުން، މި ނިންމުން ނިންމާވަހައިވަސް މާރާގައި ޗިޓީގެއްލާއި ބެންވިވުރުގެ އިސް ވަހިކަށްމާއި އިތުރުގައި ގޮތުގަ އިހާ ކާނިރީގައި އިމާރާތްކަން ވަސްވަސް ހުދުމާއި މަގަން ދޮޅު ކުރިޔުގެ ވާޒާބުގެ ގޮސްނުގެ 1 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް ވަސް ހުރިއިރު، ބިމާބުގެ މަސްދަރުވަކާއި ދިރިހުރުގެ މުޤަވަރުކަކުގައި ދިމާކަ ބައްޕުކަކަން ރިއާޔަތްކުރުމުގެ ނުކި ކަމުގައެވެ.

30. އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އެދިފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާގައި ބަލަންޖެހޭ އެންމެހައި ކަންތައްތަކަށް ބެލިފައިނުވާތީ، އެ ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ބާޠިލުކޮށް އެ މައްސަލަ އަލުން ބަލައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް އަންގައި ޙުކުމްކޮށް މައްސަލަ ނިންމައިދިނުމަށެވެ.

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކުގެ ތަޙްލީލު

31. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޚުލާޞާގައި އިސްތިއުނާފު ޚަޞްމުވާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ މ. ހީވާން އެވް ކިޔާ ގޯއްޗަކަށް ވަންދުވަން މިހާރު އޮތް ގޯތިގަނޑު މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔޫން ގޯތި ބައިކުރުމުގެ މާކުރިންވެސް އޮތް ގޯތިގަނޑެއްކަމަށާއި، އެ ގޯތިގަނޑު އެގޮތަށް ނުބަހާ ނިންމާފައިވަނީ މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާއިން ކަމަށާއި، ހުރަހަކަށްވާ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ގޯތިގަނޑު ގެއްލުމުން ބަލަހައްޓާ ނުވާކަމުގައެވެ.

32. މި ނިންމުމުގެ ފަހުން، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔޫން ބަންޑާރަ ގޯތި ފަޒްލީއާ ހިލްޔާއަށާއި، ހަސީނާ އިސްމާއީލްއަށާއި، އާމިނަތު ޝީޒާއަށް ލިބުނު ބައި އައްޔަން ކުރުމަށްފަހު ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާއިން ނިންމާފައިވާނީ، މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާގައިވާގޮތަށް ކަމުގައެވެ.

33. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަށްފަހު ނިހާއީ ޙުކުމަކަށްވުމާއި، އާމިނަތު ޝީޒާގެ ހަމައެކަނި މިލްކެއްކަމުގައި ގޯތީގެ ހުސްބިމެއްކަން އޮތް ގޯތިގަނޑު ކަނޑައެޅުނުކަން ކަމަކަށް ނުދެކޭކަމުގައެވެ. އެހެނީ، އެފަދައިން އެކަން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިނަމަ، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ކިޔޫން ބަންޑާރަ ގޯތިން ބައި ލިބުނު އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ޙައްޤު ގެއްލޭކަމުގައެވެ. އަދި މ. ގޯއިލާ މުޅި ގޯތިން ބައި ލިބުނު ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގެ ބިމުންވެސް މިންވަރަކަށް އުނިކުރުވިގެން ނަގާފައިވާ ގޯއްޗެއް

ކަމުގައިވާތީ، މިއީ ހަމައެކަނި އާމިނަތު ޒީނާގެ މިލްކުއްކަމުގައި ހުކުމްކުރުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބުނާގޮތާ މުޅިން ޚިލާފަށް ކުރުވާ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

34. **ދެވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޙަވާލާގައި** އިސްތިއުނާފު ޢަރްޟުވާ ފަރާތުން ބަޔާންކުރައްވަނީ، ހުކުމްކުރި ފަނޑިޔާރު ވަކި ފަރާތަކަށް ބުރަވެވަޑައިގެން ޝަރީޢަތް އުޅުއްވާފައި، މައްސަލައާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް އޮތް ކަމެއްނޫންކަމަށާއި، އަދި އެއް ފަނޑިޔާރު ދީ މައްސަލައެއްގައި ހުކުމްކުރުމުގައި ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރުގައިވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުން ކަމުގައި ބެލެވޭން ޤާނޫނީ ހަމައެއްނެތްކަމުގައެވެ.

35. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާ ހުކުމްކުރުމުގައި އަދުލު އިންސާފުން އެއްކިބާވެ ހުކުމް ކޮށްފައިވާކަމަށް ފާހަގަކުރެވިފައިވީނަމަވެސް، އެ ހުކުމް އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އާމިނަތު ޒީނާއަށް އޮތްކަމަށާއި، އެކަމަކުން އަލުންބަލާދިނުމަށް މި މައްސަލައިގެ ޝުރޫޢުން އެ ޤަޟިއްޔާގެ މައުޟޫޢާ އަދި އިޖްރާއީ ކަންކަމާމެދު ބަލާފައިނުވާކަމަށް ނުކުތާކުރައްވާފައެވެ.

36. މި މައްސަލައިގައި ބަސީރާ އިސްމާޢީލްގެ ވާރިސުންގެ ބަހާއި ހޯދަން ދަޢުވާކޮށް ނުކުތްކަމަށާއި، ސަބަބަކީ، ކޯޓު ކަނޑައެޅުމުގައި ހުށަހަޅާފަރާތުން ގޮތީ ބާއްވާފައިވާ ނިންމާފައިވަނީ ބަސީރާ އިސްމާޢީލްގެ ތަރިކައިން ކަމުގައިވާތީ ކަމަށެވެ. އަދި މިކަން ހިސާބުކުރި ސަބަބު، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ 4 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި ފާހަގަކޮށްފައި އޮތްކަމުގައެވެ.

37. **ތިންވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޙަވާލާގައި** އިސްތިއުނާފު ޢަރްޟުވާ ފަރާތުން ބަޔާންކުރައްވަނީ، މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު، "...މައްސަލައެއްގައި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް މަރުވެއްޖެނަމަ..."، މިފަދައިން އޮންނަ އޮތުމަށް ބަލާއިރު، މި މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅުއްވައިވަނީ ބަސީރާ އިސްމާޢީލް ނިޔާވެފައިވުމުން، ބަސީރާ އިސްމާޢީލުގެ ދަޢުވާވެރިއެއްކަމުގައި، ތަރިކައިގައި ނެތް މީހަކާ ދިއުމާ ހުށަހަޅައިގެން، އެ މީހަކު ހަވާލުވެ ގޮތުގައި

ބަލައިގަނެ މައްސަލަ ހުށައަޅާ ގެންދެވޭނެ ޤާނޫނީ ހަމައެއް ނެތްކަމަށާއި، އެހެންކަމުން، ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ނޫންކަމުގައެވެ.

38. ހަތަރުވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޤަވާޢިދުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ، މި ނުކުތާގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހަވާލާދޭ ސިޓީއަކީ ގޯތީގެ ބެހެނިވެރިއަކު ޚާއްޞަވެފައިވާ ސިޓީއެއްގެ ޤަވާޢިދުކަމަށާއި، އެ ޤަވާޢިދުން ފެށޭ އަނގަނީ އެއިރު ހުއްދަދިނީ ބެހެނިވެރިން އެދިގެންކަމަށާއި، ހެކިން މ. ހަނދުވަރީމާދީއަކު އިބްރާހީމް އިސްމާޢީލްއާއި، އާދަމް އިސްމާޢީލްއާއި، ޙަސަން އިސްމާޢީލްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކުރެވިފައިވާ ގޯއްޗެއްކަމަށާއި، މ. ހަނދުވަރީމާދީގެ ގޯތީގެ ބިން ބައިކުރުމުގެ ހެކިން ބެހެނިވެރިން އެދިގެން، ގޯތީގެ ހުޅަނގު ފަރާތު މަގުމަތިކަށްވާގޮތަށް ދޯރުއް ކަނޑައި އިންޒާރު ދޫކުރުމުގެ ހުއްދައަކީ ގެވެއިރާއި އެއްގޮތަށް ދިރިހުރި ހުއްދައެއްކަން އެނގޭކަމަށާއި، އަދި ގޮޅި މަދު ނަގާފައިވާ ގޯތީގެ ތަރިކައިންކަން މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ޤަޟިއްޔާގައި ބަހާނުބެހުނުކަމުގައިވާތީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ޤަޟިއްޔާގެ 25 ވަނަ ނަންބަރަށް ބަލާލުން އެދޭކަމުގައެވެ. ވީމާ، މިނިސްޓްރީއަކުން ދޫކޮށް ކަނޑުމަކަށް ހުއްދައާއި ދިރިހުރި ޢަމަލެއް، އެ ބިމުގައި މަސްލަޙަތު ހިފުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ބަޔަކު ދިރިހުރި ގޮތް އަރައިގަތުމުގެ ހުއްދައާއި ކަމުގައި ބަލާލާނެ ޤާނޫނީ ހަމައެއް ނެތްކަމުގައެވެ.

39. މ. ދިވާނާގަން ވަސީލަތް ބޭނުންކުރަމުންދަނީ، ފަޢުޒިއްޔާ ޢަލީމާއި ބަސީރާ އިސްމާޢީލްއާއަށްވުރެ ބައްޕާ ބައިން އުނިކުރެވިގެން ނަމަވެފައިވާ ގޮތުގެ ބަދަލުގައި ބައްޕާއަށް ދޫކުރެވުނުގޮތުން ބަދު ބައްޕާއަށްވާން މ. ދިވާނާގަން ވަސީލަތް އެކަނި އެ ގޮޅި ބައްޕާއަށްވުރެ، އާބިދަށް ޤަޟާއަށް ގެންނެވުމުން މިލްކުވެރިކަން ލިބުން ކަމުގައި ބަލާލެވޭ ގޮތެއް ނެތްކަމުގައެވެ.

40. އިތުރު ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތުން ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ، އާމިނަތު ޖީޖާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅު ފަރާތުގެ ގޯތިގެ ތަރުކާ ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ކުރިއަށް ގެންދާ މައިގަނޑު އެއް ސަބަބަކީ، މ. ހަނދުވަރީވާދީރިން ފަހުޖެއްސާ ބަލިއަށް ލިބިފައިވާ ބައި މިއަދާއި ހަމައަށް ބޭނުންކުރަމުންދާތީ، އެކަމުގައި ޝަރީޢަތް ދުރުވެރިކޮށް ނާޖާއިޒް ފައިދާ ހޯދުމަށްކަމަށް ބުނެވޭކަމަށާއި، އެހެނީ، ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ވަކިކޮށްފައިވާ ގޯތިގަނޑު އެންމެ ފުރަތަމަވެސް ވަކިކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ބެހުމަށް ނިންމާފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ފައިސަލާގެ ހުކުމް އިސްތިއުނާފުކުރުމަށްފަހުން، އޭގެ އެތަކެއް ދުވަހެއް ފަހުން ދަޢުވާތަކެއް ހުށަހަޅައިގެން މައްސަލައިގެ ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަމުންދާކަމާއި، މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން ކަމުގައިވާތީ އެ މާއްދާގެ ދަށުން ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ބާރުއަޅާކަމުގައެވެ.

41. **އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތުން އެދިފައިވަނީ** އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިވާ މި ފައިސަލާއަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމުގެ ބޭނުން ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންހިފުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފެއްކަމަށާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ފައިސަލާގެ ހުކުމް އިސްތިއުނާފުނުކޮށް އެ ހުކުމްގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބަދަލުކުރުމަށް ކުރަމުންދާ މަސައްކަތެއްކަމަށާއި، އަދި މ. ހަނދުވަރީވާދީގެ ވާރިސުންނަށް ބައްޓުން ލިބިފައިވާ މަބްރޫރުކުރުމަށް ހުރަހަކާ ދަޢުވާތަކެއްކުރުމުގައިވާމި އާއި، އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ފައިސަލާއިން ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުކުމަށް ބަދަލެއް ގެންނަންޖެހޭ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށެވެ.

ޝަރީޢަތަށް ފާހަގަކުރެވުނު ކަންތައްތައް

42. އާމިނަތު ރީޒާގެ ފަރާތުން ކުރަ އިސްތިއުނާފުގެ އަރީގައި، ޝަރީޢަތުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހެނީ މައިގަނޑު 03 (ތިނެއް) ކަމަކަށެވެ.

42.1. ފުރަތަމަ ކަމަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ފުރަތަމަ ނުކުތާއާއި، ހަތަރުވަނަ ނުކުތާގެ އަރީގައި، މ. ފީވާން އުފާ ހިޔާ ގޮއްކަން ވަނުމަށް މިހާރު އޮތް ގެއިމަގަނޑި އާމިނަތު ރީޒާގެ މިލްކެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅުން ޤާނޫނީ ހައްޤެއްކަމަށް ސިވިލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް، އަދި ބިމާބެހޭ ޤަވާޢިދުތަކާއި ދިރިއުޅުމާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި ދިޔަބުރު ބަރުބަރަށް ޙިއްޞާދާރުންގެ މިކަމުގެ ވައްތަރަށް ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމެވެ.

42.2. ދެވަނަ ކަމަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ދެވަނަ ނުކުތާއާއި، ތިންވަނަ ނުކުތާގެ އަރީގައި، މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރާ ޚިލާފަށްކަމާއި، އަދި މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާ ތަބާނުވާކަން މައްސަލައިގައި، މިކަމުގެ މައްސަލަ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމެވެ.

42.3. ތިންވަނަ ކަމަކީ، އިސްތިއުނާފު ބަޔާންކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ފަދައިން، މި އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލަ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާ ތަޠުބީޤުކުރެވޭނެތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ ކަނޑައެޅުމެވެ.

މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް، ބިމާބެހޭ މަބްދައުތަކާއި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ލިބިދޭ ޙައްޤުތަކަށް ޙިމާޔަތްކުރުމެއްނެތޯ

43. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާއާއި، ހަތަރުވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގައި އާމިނަތު ޝަރީފާގެ ފަރާތުން ޢަރުޟުކޮށްފައިވަނީ، މ. ލީވާން އެވް ހިޔާ ގެއްލަން ވަރުދަން މިހާރު އޮތް ގެބިމަކަށް އާމިނަތު ޝަރީފާގެ މިލްކުއްކަމުގައި ކަނޑައެޅުން ޤާނޫނީ ހަމައެއްނެތްކަމަށް ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެވެ. މިގޮތުން މި ނިންމުމަކީ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް، އަދި ބިމާބެހޭ މަބްދައުތަކާއި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ލިބިދޭ ޙައްޤުތަކަށް ޙިމާޔަތްކުރުމެއްނެތި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމުގައި އާމިނަތު ޝަރީފާ ޢަރުޟުކޮށްފައެވެ.

44. މިކަމުގައި އާމިނަތު ޝަރީފާ ފަރާތުން މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަންބަރު (MISL)138-LB/INDIV/2018/448 (22 އޮކްޓޫބަރު 2018) ސިޓީއަށް ބަލާލެވުނެވެ. މި ސިޓީއަކީ އާމިނަތު ޝަރީފާ ހުށަހަޅާފައިވާ ސިޓީއެއްގެ ޖަވާބެވެ. މި ސިޓީގައިވަނީ މ. ހަނދުވަރީވިލާއަށް ދޫކޮށްފައިވާ ދުރުކަނޑުގެ ހުއްދަ (ގޯތި ބައިކުރާ ނަގާ ގޮތުގެ ވަގުތުއްހުރި ކޮޅުގައި) އާއި، މ. ހަނދުވަރީވިލާ ބައިކުރުމުގެ ސަރަޙައްދު އެތެރެ ބައެއް (މިހާރު މ. ލީވާން) ވަކިކޮށް ގޯތި ހެދުމަށްދެވިފައިވާ ޚިދުމަތުގެ ނަންބަރާއި ނަންބަރު ދެއްކުމުގެ ހުށަހެޅުމާއި، އިންފާޒު ފަރާތުން ބަލަން ހުށަހެޅި މ. ހަނދުވަރީވިލާ ގޯތި ބޭނުންކުރަމުން ފަރާތަކުން ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތަށް ބައިކުރަމުން ހަމައެކަނި ހުއްދައެއް ދީފައިވާ ކަމެވެ.

45. މި ސިޓީއާ ބަލާލުމުން، އާމިނަތު ޝަރީފާ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމަށް، މ. ހުށަހެޅުމުގެ ދަރަނި މ. ލީވާން އެވް ހިޔާ ގެއްލަން ވަރުދަން މިހާރު އޮތް މ. ލީވާންއަށް ވަކިކުރެވިފައިވާ އެގޯތި ބަލައިގަތުމުގެ އެއްވެސް ބައިވަރު ވަކިކުރެވިފައިވާ ދަށުން ބައެއް އެއްވެސް އިޢުލާނެއްގެ އެއްވެސް ބަޔަކު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބިން ވެރިކަން ދޫކޮށްފައިވާ ކަމެއް ފެންނާނެކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

46. މި ސިޓީއަކީ، ގޯތި ބައިކުރުމަށް އެދި ފަތުޙިއްޔާ ޢަލީގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާ ހުށަހެޅިއިރުވެސް ވުޖޫދުގައި އޮތް ސިޓީއެކެވެ. އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ ދަޢުވާއަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާގެ ނިންމުމަށް ބިނާކޮށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައަކަށްވާއިރު، މ. ހަނދުވަރީވާދީ އެވް ނިޔާ ބަސްގާޑަ ގޯތި މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ދަޢުވާއިން 03 (ތިނެއް) ބައިކޮށް ގޯތި ބައިކުރެވުނުއިރު، އެންމެ އެހެން ބަހަން ވަރަށް ބޮޑު ބައި ގޮތުގައި ނަގާފައިވެއެވެ. މި ގޮތުގައި ނަގާފައިވާ ގޯތީގެ އިމުގެ ބޮޑުމިން، ކޮންމެ ބައިވެރިއަކަށް ލިބޭ ގޯތި އެކުގައި ބައިކުރުމުން ޖެހޭ ބައިން ވަކި މިންވަރެއް އުނިކުރެވެއެވެ.

47. މި ބައިވަރު އިތުރު ބައިވަރަކީ މިދާއިރުގެ އައިސްފަހުން، މަދަނީ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 781/MC/2001 ދަޢުވާއިން ނަގާފައިވާ ގޮތުގައި ލިބިފައިވާ ހިއްސާތަކުގެ ދުވަސްތަކެއްވެ. އެއީ ބިން ވާރުތަވެރިންގެ މަތިން، އަދި މިގޮތުގެ މައްސަލަ ނަގުދުވާން ހިއްސާއަކަށްވާކަމެވެ.

48. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ދަޢުވާގައި އެދިފައިވާ ގޮތަކީ، އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާގައިވެސް، ގޯތީގެ އިމުމިން ގޯތިމަތީގެ ނަގުދުވަން ގޯތި 03 (ތިނެއް) ބައިކޮށް، ބައިތަކުގައި 222.83 (ދުއިސައްތަ ބާވީސް ޕޮއިންޓް އަށްޑިހަ ތިނެއް) އަކަފޫޓު ހުންނާނެގޮތަށް ބައިކުރުމަށް އާމިނަތު ޖީޒާގެ ފަރާތުން އެދިފައެވެ. މިކަމަށް 1942/Cv-C/2020 ދަޢުވާގައިވެސް ފަތުޙިއްޔާ ޢަލީގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައެވެ. އާމިނަތު ޖީޒާގެ މި ހުށަހެޅުމަކީ ގޮތެއް ނިންމުމަށްބަލާއިރު، ގޯތީގެ މައްސަލަ ގޯތީގެ ހުރިހާ ބައިވެރިންނަށް އެންމެ ބޮޑަށް ކުޑަން ގޮތަކީ ބަލައިލުމަށް، ގޮތް މަދުން ނަގައިފިނަމަ ގޯތީގެ އިމުގެ ބޮޑުމިން އުނިވާ ތަފާތުވާނެ ބައިވެރިއަކާ ބައިކުރެވޭ ވަކި މިންވަރުތަކުގެ އަކަފޫޓު އުނިވާން ކަމެއްކަމުގައިވީނަމަވެސް، ގޮތުގެ ނުޖެހޭނަމަވެސް، ގެއްލުމަކަށް ވާނެ

ނުކެރެވޭ ގޮތެއް އޮތްކަމުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގައި ނިންމާފައިވެއެވެ.[4] މި ނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެ ނިޔާއީ ނިންމުމެއްކަން ޒަބްތުންގެ ބަހުން އެނގެއެވެ.[5]

49. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާއިން އާމިނަތު ޒާޖީ އެދިފައިވަނީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގައި އެދި އަދި އެ ޤަޟިއްޔާގައި ފައިސަލާކުރެވިފައިވާ ކަމެއްގެ މައްސަލަ ނިންމުމެއް ނިންމުންކަމުގައިވާއިރު، މި ނިންމުމަކީ ބަދަލުކުރެވިދާނެ ނިންމުމެއްތޯ ބަލާއިރު، މިއަށް ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭނީ ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ މަބްދައު ބިނާވެފައިވާ އިޝޫ އެސްޓޮޕަލްގެ އުސޫލެވެ.

50. ރެސް ޖުޑިކާޓާއަކީ އެކި އަސްލުން ޤާއިމުވެފައިވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކަށް ޖުމްލަކޮށް ބަޔާނާދޭ އިބާރާތެކެވެ. ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ މައިގަނޑު މާނައަކީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިފައިވާ ކޯޓަކުން ނުވަތަ ޓްރައިބިއުނަލަކުން ވަކި ފައިނަލްކޮށް ހިމެނޭ ވަކި ކަމެއް (ނުވަތަ ކަންތައްތަކެއް) ގެ މައްސަލަ ނިޔާއެއް ކަނޑައަޅައިދީފިނަމަ، އެ ނިންމުމަކީ، އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގެ ފަރާތްތަކުން އެކަމާމެދު ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ބާރުން، އެ ފަރާތްތަކުން އެ ނިޔާ ކަނޑައެޅި ކަމަކާ (ނުވަތަ ކަންތައްތަކަކާ) ގުޅިގެން، އެ ފަރާތްތަކުގެ މެދުގައި އަލުން ދަޢުވާ ކުރުމާ ކަނޑައެޅޭ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2023/SC-A/03 **ކަނީ ހޯލްޑިންގްސް (ޕީ.ވީ.ޓީ) ލިމިޓެޑް ވ. މޯލްޑިވްސް އިންލޭންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ** ޤަޟިއްޔާގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

51. މި ވާހަކަތަކުގެ ބިނާއިން، އިޝޫ އެސްޓޮޕަލްގެ އުސޫލު މި ޤަޟިއްޔާގައި ތަޠުބީޤުކުރާގޮތަށް ބަލާއިރު، މި އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރެވޭނީ، މައްސަލައެއްގެ ބަޙުސުގެ ކުރިން ހިނގާ ތަފާތު ގޮތުގައި

---

[4] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ "ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް" ގެ 4 ވަނަ ޕެރެގްރާފް

[5] މި ޤަޟިއްޔާއާ ގުޅިގެން 22 ޖުލައި 2025 ގައި މިކޯޓުގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތާއި އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދާރީވި ފަރާތުން ދެއްކި ވާހަކަތަކުން މިކަން އެނގެއެވެ.

ނުކުތާއެއް، އެ ނުކުތާ ހިމެނޭގޮތުން ނުވަތަ އެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ދަޢުވާއެއް ކުރެވި، އެ ނުކުތާއާމެދު ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާނަމަ، އެ ދަޢުވާގައި ހިމެނުނު ފަރާތްތަކުގެ މެދުގައި އެހެން ދަޢުވާއެއްގައި، އެ (ކުރިން ގޮސް ކަނޑައެޅުނު) ނުކުތާއަކީ އެ މައްސަލައާ ގުޅޭ ނުކުތާއެއް ކަމުގައި ދެކިގެން، އެ ނުކުތާއާމެދު އަލުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ، އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް މެދުވެރިކޮށް، އެ (ކުރިން ގޮސް ކަނޑައެޅުނު) ނުކުތާއާމެދު އަލުން ގޮތް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވުމަށެވެ.

52. މި ޤަޟިއްޔާގައި މިކަން ތަފްސީލުކުރިފައިވާގޮތުން، މައްސަލައެއްގެ މައްޗަށް އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް ޤާއިމުކުރަނީ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.

52.1. ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާއަކީ (އެ މަރުޙަލާގައި) އެ ނުކުތާގެ މައްސަލަ ކުރިން ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާ ނުކުތާއެއް ކަމުގައިވުން؛

52.2. ހުށަހަޅާފައިވާ އެ ނުކުތާގެ މައްސަލަ (އެ މަރުޙަލާގައި) ކުރިން ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާނަމަ، އެ ނިންމުމެއް ނިހާއީ ނިންމުމަކަށް ވެފައިވުން؛

52.3. އެ ނުކުތާގެ މައްސަލަ ކުރިން ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާ މައްސަލައިގައާއި، ފަހުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައި ހިމެނުނީ އެއް ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައިވުން.

53. ބަޔާންވެދިޔަ ކަންކަން މި މައްސަލައިގައި ފުރިހަމަވޭތޯ ބަލާއިރު، އާމިނަތު ޝީޒާގެ ފަރާތުން ގޯތީގެ އިރުމަތީން ގޯތީގެ ދިގުމިނުވަރު ފޫޓު 03 (ތިނެއް) ބައިކަން، ބޮޑުމިނުގައި 222.83 (ދުއިސައްތަ ބާވީސް ޕޮއިންޓް އަށެއް ތިނެއް) އަކަފޫޓުގެ ބިން ބައިކުރުމަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގައި އެދި، އޭގެ މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަން އެނގެއެވެ.[6] އެއީ އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ ނިންމުމެއް، އެއީ ފައިސަލާކުރެވިފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible] ނިންމުމެއްކަން އެނގެއެވެ. މީގެ އިތުރުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު

---

[6] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ "ޝަރީޢަތުގެ ނިންމުން" ގެ 4 ވަނަ ޕެރެގްރާފް

1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާއާއި، އަދި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާގައި ހިމެނޭ އެއް ފަރާތްތަކެއްކަމީވެސް ދެބަސްވުމެއް އޮތް ކަމެއްނޫނެވެ.

54. މި ހަޤީޤަތްތަކުން، މިއީ އިޝޫ އެސްޓޮޕެލް ޤާއިމުކުރުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ އެންމެހާ ކަންކަން ފުރިހަމަވާ މައްސަލައެއްކަމުން، މި ނުކުތާގެ މައްޗަށް ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

55. ބިމާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި، ބަދަލުވެފައިވާ ޙާލަތުގެ ސަބަބުން، ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ އުސޫލުތައް އިސްތިސްނާ ކުރެވިދާނެފަދަ ޙާލަތެއް އުފެއްދުމުގެ އިޖްތިހާދު އޮވެއެވެ. މި އުސޫލު އިސްތިސްނާކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭނީ ބަދަލުވެފައިވާ ޙާލަތެވެ.

56. މި މައްސަލައިގައި މިހެން އިސްތިސްނާ ދެވިދާނެފަދަ ޙާލަތެއް ދުރުފެނިފައިވާކަމަކަށް އާމިނަތު ޒީޝާގެ ފަރާތުން ބުނެދީފައިނުވާއިރު، ގޯތީގެ މިންތަކަށް އަދި ގޯތި އޮންނަގޮތަށް ބަދަލު ނުގެނެސްކަމަށް ނިންމި ނިންމުން މުރާޖަޢާކަން، މިހާރުދު މިނޫން ގޮތެއް ކަނޑައެޅެންހުރިކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

57. ދ. ޝިހާން އޮތް ހިއާ ގޮއްސަތަން ވަންހަނަ މިހާރު އޮތް ގޯތިގަނޑާއި އާމިނަތު ޒީޝާގެ މިލްކިއްޔާތުގައި ކަނޑައެޅޭން ގޮތުން ހަމައެކު ނޯޓްކޮށްފައި ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ފުރުސަތުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި ހިޔާލުތަން އަދި ބިމާބެހޭ ދަށުންގެ މުޢާމަލާތުތަކުގައި ވިޔަފާރި ބައްލަވާކަން ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި އާމިނަތު ޒީޝާގެ ފަރާތުން ބުނެދީފައިވެއެވެ. ޤަރާރުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ އެންމެހާ ޝަރީޢަތުގެ ހިންގުންތަކާއި، ވަކި ފަރާތަކަށް ނުލިބި، ގާނޫނާއި ޚިލާފު ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާކަމެވެ.

58. ދ. ޝިހާން އޮތް ހިއާ ގޮއްސަތަން ވަންހަނަ މިހާރު އޮތް ގޯތިގަނޑާއި އާމިނަތު ޒީޝާގެ މިލްކިއްޔާތުގައި ކަނޑައެޅޭން ގޮތުން ހަމައެކު ނޯޓްކޮށް ސިވިލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަސާސް މި ނިންމުމުގެ 21 ވަނަ ނުކުތާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މި ނިންމުމުގައި ފާސިލުކުރުމުގައި، އަދި މި ނިންމުން

ނިންމުމުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފުވެފައިވާގޮތެއް އަދި ޚިލާފުވެފައިވާކަމަށް ދެކޭ ސަބަބެއް އާދިލު ޤާޟީގެ ފަރާތުން ބުނެދީފައެއްނުވެއެވެ.

59. މީގެ އިތުރުން، ބިމާބެހޭ މަބްދައުތަކާއި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ދިރިހުރި ބައިނަލްއަޤުވާމީ ރިޢާޔަތްކޮށްފައިނުވާކަމަށް އާދިލު ޤާޟީގެ ފަރާތުން ބުނެދީފައިވާއިރު، މިކަމުގައި އިތުރު އެއްވެސް ތަރުތީބުވެފައި ދިފާޢުކުރައްވާފައެވެ. ދަށު ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރު ރިޢާޔަތްކޮށްފައިނުވާ ބިމާބެހޭ ކަން މަބްދައުއާއިކަންކަމުގެ، އަދި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ދިރިހުރި ކަން ބައިނަލްއަޤުވާމީކަމަށް އާދިލު ޤާޟީގެ ފަރާތުން އަސްލުވެސް މިންވަރަކަށް ބުނެދީފައެއްނުވެއެވެ.

60. ދަށު ކޯޓުތަކާއި ޓްރައިބިއުނަލްތަކުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ބާރަކީ ނުވަތަ އިސްތިއުނާފުގެ އޯޑަރު، ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) (މީގެ ފަހުން "ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު") ގެ 43 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އޭގެ މައިގަނޑު އެއް ބިނާއަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރާ ނިންމުން ބިނާކޮށްފައިވާ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވާކަމަށް ޘާބިތުކުރުމަށް ސަބަބެއް ހުރުމާއި، ނުވަތަ ޤާނޫނު ތަޠުބީޤުކުރުމުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި ކުށެއް ހިނގައިވާކަމަށް ޘާބިތުކުރުމަށް ސަބަބެއް ހުރުމެވެ.

61. ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ބަޔާންކޮށް، އެ ނިންމުން ތަޢާރުޟުވާކަމަށް ބުނެ ހަމައެކަނި މާއްދާއަކަށް ހަވާލާ ދިނުމަކުން، ނުވަތަ ބައެއް ބަސްތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވާކަމަށް ބުނާ ބުނުމަކުން، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުގެ އޯޑަރު ދިރާސާކުރުމުން އޮތް ޤާނޫނީ ބިންގާ އަދާކުރުވިފައިވާކަމުގައި ނުބެލެވޭނެއެވެ. ޤާނޫނީ ނައްޞަކާ ޚިލާފުވާކަމަށް އިސްތިއުނާފުގައި ބުނާނަމަ، އިސްތިއުނާފަށް އެދިގަނޭ ދިރާސާކުރުމުގެ ބޭނުމަށް، އެ ޤާނޫނީ ނައްޞަކާ ޚިލާފުވާގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭންޖެހެއެވެ.

62. މި ސަބަބުތަކަށްޓަކައި، މ. ދީވާން އެލް ކިޔާ ގެއްލަން ވަނުމަށް މިހާރު އޮތް ގެރިވަކަށް އާދިލު ޤާޟީގެ މިފަދައިރުގައި ކަނޑައެޅުން ޤާނޫނީ ހަމައެކަށޭނަކަން ސިފަވާ ކޯޓުން ކަނޑައެޅިފައިވާ

ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށްކަމަށާއި، އަދި ބިމާބެހޭ މަބްދައުތަކާއި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ލިބިދޭ ޙައްޤުތަކަށް ޢިހާނަތްކުރުމެއްނެތި ކަމުގައި ބެލެވޭނެ ޤާނޫނީ އަސާސެއް އުޞޫލަކަށް ނުދެކެމެވެ.

މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރާ ޚިލާފަށްކަމާއި، އަދި މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާ ތަޠުބީޤުކުރަންވާން މައްސަލައެއްތޯ

63. ދެވަނަ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާއާއި، ތިންވަނަ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާގައި އާމިނަތު ޝާޒީގެ ފަރާތުން ޝަރުޠުކޮށްފައިވާ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި އަލްމަރްހޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް ހިމެނުމުން، ދަޢުވާއިން އަލްމަރްހޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލްގެ ތަރިކައަށް ޢާއިދުކުރުމަށް ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމުމާއި، އަލްމަރްހޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލްގެ ވާރިޘުންގެ ބަޔާން ނުލުމުން މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

64. ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (3) ވަނަ ނަންބަރަށް އާމިނަތު ޝާޒީގެ ފަރާތުން ހަވާލާދީފައިވަނީ، މި މާއްދާގައިވާ ފަނޑިޔާރަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމުގައި ވަކި ފަރާތަކަށް ނުބައްލަވައި، ވަކި ފަރާތަކުން ނުފޫޒުނުފޯރާ ގޮތަށް، ބިރަކަށް ބިރުނުގަނެ ޢަދުލުއިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށްޓަކައެވެ. ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން މި މާއްދާއާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމަށް އިސްތިއުނާފުގައި ބުނެފައި، މިކަމުގައި ޤާނޫނީ ޚިލާފުވެފައިވާ ގޮތް ނުވަތަ ޤާނޫނު ތަޠުބީޤުކުރުމުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި ގޯހެއް ނުވަތަ ކޮން ކަމެއް އާމިނަތު ޝާޒީގެ ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ.

65. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު، މި މާއްދާގައިވާ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާނަމަ، މައްސަލައެއްގައި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް ނުވަތަ ދިފާޢުވާ

ފަރާތް މަރުވެއްޖެނަމަ، ޝަރީޢަތުން އެފަރާތެއްގެ ވާރިޘުން ކަނޑައަޅައި ނިމެންދެން އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް މެދުކަނޑާލެވޭނެކަމުގައެވެ. އަދި ކަމާބެހޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ވާރިޘުން ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު އެފަރާތުގެ ވާރިޘުންގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން، އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް އަލުން ކުރިއަށްގެންދެވޭނެކަމުގައެވެ.

66. މި ޤާނޫނަށް ޢަމަލުކުރަން ފެށުމަށްފަހު، ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގެ މައްޗަށް މި ޤާނޫނު ހިނގާނެހިނދު، އަދި މި ޤާނޫނުގައި މަދަނީ މައްސަލައެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރަނީ، މަދަނީ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓެއްގައި އުފުލާ މަދަނީ ދަޢުވާތަކުގެ މައްސަލަތަކަށްވާއިރު،[7] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާގައިވާ ނަޞްޞުން، އެ މާއްދާގައިވާ އިޖުރާއަތު ހިނގާނީ، ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ކޯޓުގައި މައްސަލަތައް ހިނގަމުންދަނިކޮށް، މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކާ ފަރާތް ނުވަތަ ފަރާތްތަކެއް ބަދަލުވެދާނެ ކަން އެނގެއެވެ. މިއީ ސުޕްރީމް ކޯޓުންވެސް މި މާއްދާއަށް ރިޢާޔަތް ބަލާފައެވެ.

67. ނިޔާވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދިއުމާ ކުރެވުނު ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި ނިޔާވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދެވޭނީ އާއިލީ ޤަޟިއްޔާގެ ފަރާތުން ބެލެހެއްޓުމެވެ. އެހެންކަމުން، މި މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދިއުމަށް އަދާކުރާނެ ބަޔަކު އިސްތިޢުނާފު ނިޔާވެފައިވާކަމަށް އެނގިފައިވާކަމުން އެ ވާރިޘުން ބުނީ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަދަލުކުރުމަށްހުށަހެޅުމުން ދޫކޮށްލެވުނު އެ ވާރިޘުން ބުނެފައެވެ. މިގޮތަށް އިސްތިޢުނާފު ދަށުން ޝަރީޢަތް ހިނގަމުންދިޔަ މައްސަލަ ނިޔާވެފައިވާ އިސްތިޢުނާފު ކުރެވުނީ ނަތީޖާއަކަށް އާދެ ޗާޕްގެ ވާރިޘުން ފޮނުވައިދިނެވެ.

---

[7] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 7 ވަނަ މާއްދާ

68. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ތަރުތީބުވެފައިވާ ގޮތުން މި ޤާނޫނުން ޚަސްމުން އެ މައްޗަށް ބަދަލުކުރުމަށް ވަކި އިޖުރާއަތުތަކެއް ކަނޑައަޅައި ވާޖިބުކޮށްފައިވާއިރު، ނިޔާވެފައިވާ މީހަކު، އެ ކަންކަން ފުރިހަމަކުރާނެ ގޮތެއް ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި ހަމައެއާއެކު، ނިޔާވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ޢަރްޒުކުރެވޭނެ ވަކި އިޖުރާއަތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ނެތުމުން، ނިޔާވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ޢަރްޒުކޮށް، އެ މައްސަލައިގެ ނަސްބުވުމުގެ ގޮތުގައި އެ ފަރާތެއް ބަލައިގަނެގެން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ޤާނޫނީ ހަމައެއް އޮތްކަމަށް ނުފެނެއެވެ. ހަމައެއާއެކު، ނިޔާވެފައިވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމަކީ ތަރިކަ ބަދަލުވިއަސް، ނުވަތަ އިސްތިސްނާ ބަދަލުކުރިއަސް، ޤާނޫނުގައި ނުހިމެނިއްޖެ، އާމިނަތު ޖިޒާގެ ފަރާތުން އެ ބާރުކަދާ ބަރާބަރުން ހިނގާތީ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ ފަދަ އިސްތިސްނާއެއް އަދި އެފަދަ ތަސައްވުރެއް އޮތްކަމަކަށް ނުފެނެއެވެ.

69. މި މައްސަލައިގައި އަލްމަރްޙޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް ނިޔާވެފައިވީ އާމިނަތު ޖީޒާ މި ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކަމުގައިވާތީ، މި މައްސަލައަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާ ތަޠުބީޤުކުރެވޭނެކަމަށް ނިންމައި، އަލްމަރްޙޫމާ ޙަސީނާ އިސްމާޢީލް ދަޢުވާއިން ތަނާޒުލުވުމުން ނިންމި ނިންމުމުގައި ޤާނޫނީ ގޯހެއް އޮތްކަމަކަށް ނުފެނެއެވެ.

މި އިސްތިއުނާފުގެ މައްޗަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާ ތަޠުބީޤުކުރެވޭނެތޯ

70. އާމިނަތު ޖިޒާގެ ވަކީލުން ދަޢުވާ ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ކުރިއަށް ގެންދާ މައިގަނޑު އެއް ސަބަބަކީ، މ. ހަނދުވަރީވާދީއިން ފެއްޖެއްޔާ ބަޖެޓަން ދިބެހޭވާ ބައި މިއަދުއި ހަމައަން ބޭނުންކުރަމުންދާތީ، އެކަމުގައި ޝަރީޢަތް ދުދުޓިވިތަން ނާޖާއިޒު ފައިދާ ހޯދުމަށް ކަމަށް ބުރުދާކަމާއި، އެހެނީ، ހުކުމުގެ ފަރާތުން ވަކާލާތުކުރާ ކިރިގަނޑު އެއްގެ ފުރަތަމަފުރުސަތު ވަކިކޮށްފައިވާ ގޮތުން ބައްލަވައިން ނިންމާފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ތަސްލީމުގެ ބުނުމު އިސްތިއުނާފުކުރެއްވުމުން، ދެ އެތައް ބުނަމަ ފަހު އުސޫލުން ދަފަތަކަށް

ހުށަހަޅައިގެން މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަމުންދާތީ މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން ކަމުގައިވާތީ، މިއީ އެ މާއްދާގެ ދަށުން ކޯޓަށް ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެ ބާވަތެއްކަމުގައި މި އިސްތިއުނާފުގެ ޖަވާބުގައި ފަރުޖިއްސާ ބަޔީގެ ފަރާތުން ފާހަގަކޮށްފައިވާތީއެވެ.

71. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާއާ ގުޅޭ ގޮތުން އާދިޔަތު ޖީނާގެ ފަރާތުން ބިނާކޮށްފައިވަނީ މި ކޯޓުގެ ބޭނުންފުޅުހުރި އެއް އާރިޔާއެއްގެ ބައްދަލުވުމަކާއި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމަށްފަހު އެއީ ރަނގަޅު ޙުކުމެއްކަމުގައި އެންމެން ޤަބޫލުކުރާކަމުގައި، އެއަށް ފަހު މައްސަލަ ގެންދިޔުމުން، މައްސަލަ ހުށަހެޅިކަމުގައި، މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވަނީ ޙުކުމާމެދު އުޒުރުކުރުންކަމުގައި، ޙުކުމާމެދު އުޒުރުކުރުން މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން ކަމުގައި ނުބެލެވޭނެކަމުގައެވެ.[8]

72. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާއަކީ، ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ފަރާތްތަކަށް ފިޔަވަޅުއެޅުމަށް ކޯޓަށް ލިބިދޭ ބާރެއް ބަޔާންކުރާ މާއްދާއެކެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ މަދަނީ މައްސަލަތަކެއް ބެލުމުގެ އިންޞާފް ލިބިފައިވާ ކޯޓެއްގައި އުޞޫލު ދައުވާއާއި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގައި ނުވަތަ އެފަދަ ދައުވާއާއި ކޯޓުގައި ހިންގުމުގެ މަރުޙަލާގައި މައްސަލައިގެ ފަރީޤުން ނުވަތަ ފަރީޤުން ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތްތަކުން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ކުރުމެވެ.[9]

73. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އަމަލުތައް ބަޔާންކުރެއެވެ. އެއީ؛

---

[8] މި ޤަޟިއްޔާ ދެވިގެން 22 ޖުލައި 2025 ގައި މިކޯޓުގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުގެ ވަކީލު މިފަދައިން ބުނެފައިވެއެވެ.

[9] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 33 ވަނަ މާއްދާ

(ހ) ސަބަބެއް ނުވަތަ ބޭނުމެއްނެތި ކުރާ ޢަމަލުތައް،

(ށ) އެހެން މީހުންނަށް އުނދަގޫވާގޮތަށް ހިންގާ ޢަމަލުތައް،

(ނ) ވަކި ހައްދެއް ނެތި ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތި އެހެން ފަރާތަކަށް ގެއްލުންވާނެ ފަދަ ގޮތަކަށް އިޖުރާއަތު ބޭނުންކުރުން،

(ރ) އިންސާފަށް ހުރަސްއެޅުމަށް މަސައްކަތްކުރުން،

(ބ) ޢާންމު މަޝްވަރާކުރުމުގައި އެހެން ފަރާތަކަށް ލިބިގެންވާ ޚިޔާލު ފާޅުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ހަނިކުރުން ފަދަ ޢަމަލުތައް.

74. **ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2022/SC-A/46 އަޙްމަދު އަމީން (އެނަރޖީ މެނޭޖްމަންޓް ސިސްޓަމް) ވ. ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަމަންޓް، ކްލައިމެޓް ޗޭންޖް އެންޑް ޓެކްނޮލޮޖީ އަދި މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިނޭންސް)** ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން ބަޔާންކުރަނިވި ޢަމަލުތަކަކީ، ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުން ހިފާފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ނިހާއީ ނުވަތަ exhaustive ލިސްޓެއްނޫނެވެ. މިފަދަ ޢަމަލުތަކަކީ ހަމައެކަނި މައްސަލައެއް ބަލައިގަތުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ކުރިއަށްދާއިރު، ނުވަތަ ރަޖިސްޓަރީކުރުމުގެ މަރުޙަލާގައި ތަޙްޤީޤުކުރުމުގައި ހިނގާފާނެ ކަންކަމެވެ. އެހެންކަމުން، މިއީ ހަނި މާނަކުރުމުން ދިރާސާކުރެވޭނެކަމެއް ކަމުގައި ބަލައިގެންނުވާނެއެވެ.

75. އެއް މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ބާވަތްތަކަކީ ކަމުގައި ސާބިތުކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކުން ބަޔާންކޮށްދޭންޏާ، އެ ހަރަކާތްތަކަކީ ހައްދެއް ނެތި ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތި ހަރަކާތްތަކާ ހަރަކާތްތައް ދޫކޮށްލާއިރު، އެފަދަ ހަރަކާތްތައް ހަރަކާތެއް ޒަރޫރީ ކަމަށް ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންޖެހޭނީ ހަރަކާތްތަކުން ހަރަކާތް ފާޅުކުރާ ފަރާތުންނެވެ. އެފަދަ ހަރަކާތްތަކާއި ދިފާޢު އަނބުރާލުން

ހުށަހެޅުމަށްފަހު، ލިބިފައިވާ ހެއްކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިން އަންގައެވެ.

76. ހުޖަތުގެ ފަރާތުން ވަކާލާތުކުރައްވާ ކޯޓުގަނޑުއެ އަށްވެ ފުރަތަމަވެސް ވަކާލާތްކުރައްވާ ގޮތަށް ބޭއްވުމަށް ނިންމާފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1942/Cv-C/2020 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެކުރިން، އޭގެ އެތަކެއް ދުވަސް ފަހުން ޤަރާރުގައި ހުށަހަޅައިގެން މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ޢާދިލު ޖަޖާގެ ފަރާތުން މި ކޯޓު މަސްއަލައަކީ، ޝަރީޢަތް ގުޅުވިފައިވާ ނަޒަރިއްޔާ ވަރަށް ހުކުމްގެ ފަރާތުން ބާރުލިބިގެން ހުށަހެޅުއްވި ފަރާތަށް ޖެހޭ، މިއީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޔާވުގެ ބާރުން ނަހަމަގޮތުގައި ހިފުމަށް ހުށަހަޅައިފާ އިސްތިއުނާފުއްކަމަށް ކަނޑައަޅައިދެއްވުމަށް ހުށަހެޅުއްވި ފަރާތުން އެދިވަޑައިގެންފައެވެ.

77. އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާބުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާލާއިރު، ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތް، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 287 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އެއީ، އިސްތިއުނާފުގެ ހުށަހަޅާފައިވާކަން އިސްތިއުނާފު ޙައްޤުވާ ފަރާތަށް އަންގާތާ 20 (ވިހި) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކަމަށް އޮތުމެވެ. މިފަދަ އިޖުރާއީ އިޚްތިޞާޞް މި މަޙްކަމާއަށް ހުށަހެޅުއްވުމުގެ ފުރުޞަތު އަޅުވާ ސީދާކުރުމުގެ ހިނދު، މި މަޙްކަމާއަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާއަށް ބިނާކޮށް އިޖުރާއީ އިޚްތިޞާޞް ހުށަހެޅުއްވުމުގެ ފުރުޞަތު އަޅުވާ ފަރާތްތަކަށް ދޫކުރައްވާފައެވެ.[10]

78. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 287 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން މި އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު އަޅުވާ ފަރާތްތަކަށް ދޫކުރައްވާފައިވުމުން، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ

---

[10] މި ޤަޟިއްޔާ ދުވަހުން 22 ޖޫން 2025 ގައި މި ކޯޓުގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ ޖަލްސާގައި އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކުރުމަށް ފަރާތުގެ ވަކީލު މިފަދައިން ބުނެފައެވެ.

ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ޝަރީޢަތުން އަގައިދިނުމަށް އެދޭ ޖިހަތަކެއްވެސް އެ ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

79. ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކޮށްފައިވާކަމަށް ކަނޑައަޅަންޖެހޭނީ އެކަން ސާފުކޮށް ފާޅުވާނަމައެވެ. މައްސަލައެއްގެ ގާނޫނީ ނުކުތާތައް ބަލިކަށިވުމަކީ، ނުވަތަ އެ މައްސަލައެއް ކާމިޔާބުވާނެކަމުގެ ފުރުޞަތު ހަނިވުމަކީ އާންމު އުސޫލުން ހަމައެކަނި އެކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައި، މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކޮށްފައިވާކަމަށް ބަލައި، މައްސަލަ ބާޠިލުކުރެވޭނެ ސަބަބެއްނޫނެވެ.[11] ދަޢުވާ ފޯމުގައި ޝުބުހާތައް އުފައްދާފައިވާނަމަ، އަދި އެ ދަޢުވާއަކީ ވަސީލަތެއް ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައިގެން ދަޢުވާއެއްނަމަ، ފުރުޞަތު ކާމިޔާބުވުން ހިނގުމުގެ މައްސަލަތަކުން ބަލައި، މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގައި އިންސާފުން ހުރަސްއަޅާފައިވާކަމަށް ބަލައިގެންނެވެ. ނުވަތަ އެކަމަކީ ވަގުތު ބޭކާރުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ކޮށްފައިވާ ޢަމަލެއްކަމަށްވެސް ބަލައިގެންނެވެ.[12]

80. މި އިސްތިއުނާފު މި ކޯޓުގައި ރަޖިސްޓަރީކުރެވިފައިވާގޮތަށް ބަލާއިރު، މިއީ މި އިސްތިއުނާފު ބަލައިނުގަތުމަށް މިކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރ ނިންމުމުން،[13] މި ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި އާމިނަތު ޒީޒާގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން، މި އިސްތިއުނާފުގައި ގާނޫނީ ބަހުސް ފަހުމްކޮށްލުމަށްޓަކައި ބަރުވާލާ، ރަޖިސްޓްރާރގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރުމަށް ފަރާތްތަކުން ނިންމި ނިންމުމުގެ[14] މައްޗަށް ބިނާ އިސްތިއުނާފުކުރެވެއެވެ. މިގޮތުގެ މައްޗަށް، އާމިނަތު ޒީޒާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފަށް ނިޔާމަކަށް ނަޒަރުކުރުމުން، މިއީ ޝަރީޢަތް ގެންދިޔުން ޒާތީ ހެޔޮ ބޭނުމުގައި އާމިނަތު ޒީޒާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފެއްކަމުގައި ބެލޭނެ ކަމެއްގައި ނުދެކެމެވެ.

---

[11] *Barron J, Farley v. Ireland*, 1998 WJSC-SC 1512

[12] *Pertamina v Kartika Ratna Thahir & Or* [1983] 1 MLJ 136

[13] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 95-CR/INDIV/2024/174 (02 ޖޫން 2024) "ރަޖިސްޓްރާރގެ ނިންމުން"

[14] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު HC-RM/2024/36 (28 އޮގަސްޓް 2024) "ރަޖިސްޓްރާރގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ނިޔާ"

މައްސަލަ ނިންމަން ފެންނަގޮތް

81. އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް ބިނާކޮށް، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދި އާމިނަތު ޒިޔާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، އެ ޤަޟިއްޔާއިން ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބާޠިލުކުރާނެ ސަބަބު ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅަން ފެނެއެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޙުސައިން ޝަހީދުގެ ރައުޔު

82. ފަނޑިޔާރު ޙުޖައިރާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ދީބާނާޒް ފަހުމީގެ ރައުޔު

83. ފަނޑިޔާރު ޙުޖައިރާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދު ކުރަމެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަޔާންކޮށްދިނުން[15]

84. މި ޤަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ޙުކުމްކުރުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު މައްސަލައިގެ ޚަޞްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އާންމު އުޞޫލުގެ ގޮތުން[16] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅޭނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމުން ނިންމާތާ 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.[17] މި މުއްދަތުގެ

---

[15] ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ޙުކުމްކުރުމަށްފަހު، އެ ޙުކުމް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވާކަމާއި، އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނީ ކޯޓާއި، އިސްތިއުނާފުކުރަންޖެހޭ ވަގުތު ޚަޞްމުންނަށް އަދި މިކަން ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތް ޗިޓުގައި ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީ [illegible] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 268 ވަނަ މާއްދާގައި ބާރުއަޅާފައިވެއެވެ.

[16] މިކަމުގައި ދެވޭ އިސްތިސްނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[17] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނުކަމުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކޮށްފައިނުވާނަމަ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނަން ފަށާނީ ޝަރީޢަތް ނިމުނުކަމުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެންނެވެ.[18] އެހެނަސް، ޝަރީޢަތް ނިމުނުކަމުގެ ރިޕޯޓުގެ ޚުލާޞާއަށް ބިނާކޮށްގެން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[19]

---

[18] މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ)

[19] މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)

ޙުކުމް

ދެންފަހު، އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިދިޔަ ސަބަބުތައް އެފަދައިން ހުރުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 3742-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދި މާލެ، ހ. ހަނދުވަރީވާދީ، އާމިނަތު ޒީޒާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، އެ ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ޙުކުމްކުރީމެވެ.

މިޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު ޙަސަން ޝަފީޤު

ފަނޑިޔާރު ޙުޒައިފާ މުޙައްމަދު
(ރިޔާސަތު)

ފަނޑިޔާރު ދީބާނާޒް ފަހުމީ